

STUDIUL VIOLENȚEI LA VÂRSTA PREADOLESCENȚĂ THE STUDY OF VIOLENCE IN PREADOLESCENCE

Racu Igor, prof. univ., dr. habilitat în psihologie

CZU: 159.9:343.5

Rezumat

În acest articol sunt prezentate rezultatele unui studiu teoretico-experimental privind violența școlară la vârsta preadolescentă. Sunt analizate rezultatele obținute în experimentul de constatare, stabilite diferențele de manifestare a agresivității în funcție de vârsta subiecților și demonstrat experimental posibilitatea de diminuare a comportamentului violent la preadolescenți prin implementarea programului de intervenții special elaborat în acest sens.

Cuvinte-cheie: vârsta preadolescentă, comportament violent, agresivitate, diminuarea agresivității

Abstract

The article presents the results of a theoretical and experimental research on school violence in preadolescence. The attained results in constative research are analyzed, the differences in aggressive behaviour depending on age of subjects are established, the possibility of diminishing of violent behaviour at preadolescents through implementing a special intervention program was demonstrated.

Key-words: preadolescent age, violent behaviour, aggressiveness, diminishing aggressiveness

Noțiunea de violență se bucură de o multitudine de definiții, captând atenția sociologilor, biologilor, psihologilor etc. Cauzele acestui tip de comportament au fost investigate atât în mediul social, cât și în baza genetică individuală sau colectivă, iar reacțiile de tip violent au fost și ele studiate atât la nivel fizic, cât și la nivel afectiv și verbal. Toate aceste reacții, însă, pot fi analizate și la nivelul relației profesor-elev[10].

Violența, fiind o parte integrantă a naturii umane, are și o varietate de forme de manifestare [5, p.15-20]:

Excitabilitatea exprimă acel tip de stare a sistemului nervos central, care este de altfel caracterizată printr-un anumit gen de sensibilitate de nivel maximal față de toți factorii din mediul extern și intern.

Impulsivitatea reprezintă acea trăsătură specifică care implică o manieră de reacționare prin intermediul impulsivității. Impulsivitățile reprezintă modalitățile de reacționare involuntare, care nu pot fi controlate de către un individ în cadrul unei anumite activități voluntare și care acționează ca drept o descărcare imediată a unei anumite stări de tensiune emoțională.

Propulsivitatea este definită ca reprezentând declanșarea violenței ca urmare a unui anumit tip de resort intern, fără ca această reacție să se supună însă vreunui control de tip voluntar.

Agresivitatea este foarte frecvent caracterizată prin utilizarea forței pentru a se putea manifesta superioritatea, conceptul provenind din latinescul „vis” care semnifică de fapt forța.

Modalitățile de manifestare a agresivității sunt extrem de variate, crescând în amploare odată cu toate măsurile care sunt luate împotriva acestora[3].

Comportamentele aberante reprezintă acele tipuri de distorsiuni ale echilibrului dintre situația generatoare și răspunsul comportamental care provoacă un adevărat conflict între individ și toate cerințele normative.

Comportamentul violent precum și manifestările sale întâlnite în cadrul delincvenței juvenile implică toate tipurile de atitudini și de acte, fapte de ordin constant precum și repetitiv, cu un conținut de ordin antisocial, cu anumite tipuri specifice de manifestări serioase de violență, în cele mai multe dintre situații fiind unele foarte explozive ori anticipate față de propria persoană [21].

Scopul cercetării îl constituie studierea violenței și a formelor de manifestare la vârsta preadolescentă, elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihologică în vederea diminuării violenței la preadolescenți.

Ipotezele cercetării:

1. Presupunem existența diferențelor în manifestarea violenței și agresivității în funcție de vârsta preadolescenților.
2. Presupunem existența trăsăturilor specifice de personalitate la subiecții supuși violenței.
3. În condiții experimentale special organizate prin implementarea programului formativ se poate dezvolta personalitatea și reduce violența și comportamentele agresive la preadolescenți.

Metodologia cercetării:

Au fost aplicate următoarele instrumente diagnostice:

1. Chestionar de agresivitate (Aggression Questionnaire, AQ, Buss-PerryAQ, Buss, A.H., Perris, M., 1992)
2. Inventarul de ostilitate A.Buss - A. Durkee
3. Chestionarul 16 PF Cattell (Forma C)
4. Chestionar privind violența la elevi

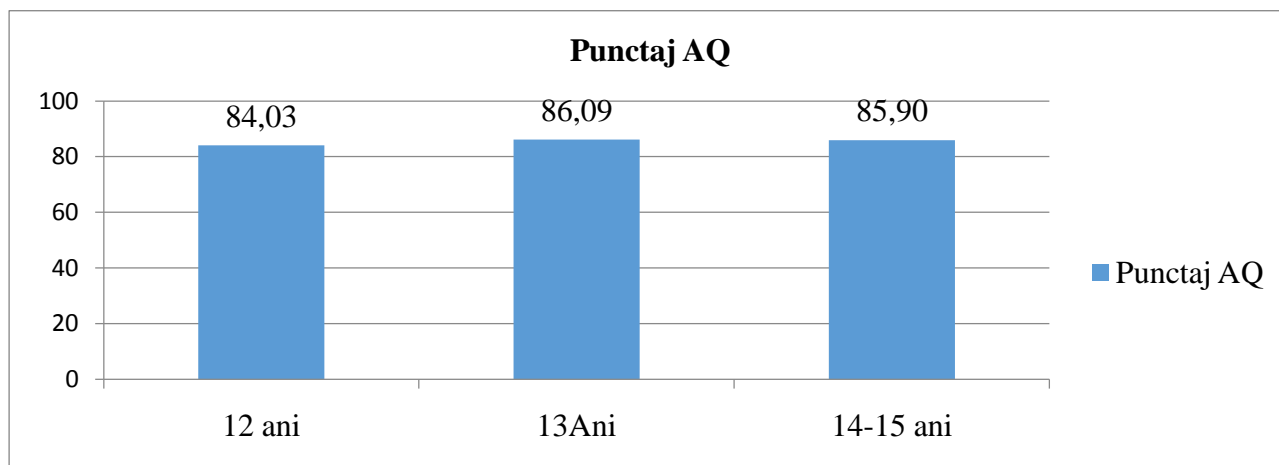
Prelucrarea statistică a rezultatelor a fost realizată prin testul Kruskal-Wallis, testul U Mann-Whitney; testul Wilcoxon.

Eșantionul cercetării a fost constituit din 144 de subiecți cu vârste cuprinse între 11-15 ani: preadolescentul mic: 11-12 ani - 38 de subiecți; vârsta crizei: 13 ani - 46 de subiecți; preadolescentul mare: 14-15 ani - 60 de subiecți.

În scopul studierii diferențelor în manifestarea violenței și agresivității în funcție de vârsta preadolescenților, am aplicat testul de evaluare a agresivității Buss-Perry AQ și Inventarul Ostilității A.Buss-A. Durkee.

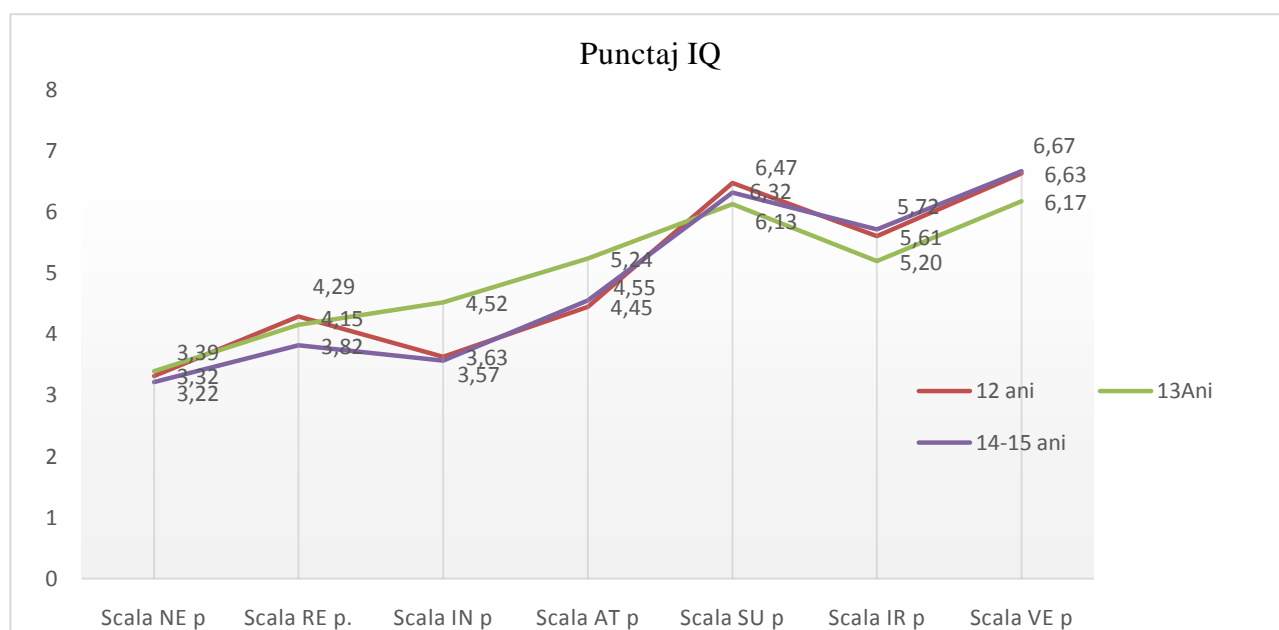

Am comparat rezultatele la teste în funcție de variabila vârstă: 11-12 ani – 38 subiecți, 13 ani – 46 subiecți și 14-15 ani - 60 subiecți.

Figura nr. 1. Rezultatele medii, chestionarul de agresivitate Buss-Perry AQ.

Cel mai înalt indice al agresivității este la preadolescenții de 13 ani (perioada de criză) - 86,09; preadolescenții de 14-15 ani manifestă un nivel puțin mai scăzut de agresivitate - 85,90 și un nivel mai scăzut de agresivitate am constatat pentru preadolescenții de 12 ani - 84,03.

Figura 2. Rezultatele medii, Inventarul de ostilitate A.Buss - A. Durkee, pe scale.

Menționăm că cei mai înalți indici medii la toate cele 3 grupe de vârstă sunt obținuți la scala Suspiciune (SU): 6,47; 6,32; 6,13. Suspiciunea implică proiectarea ostilității asupra altora, ea variază de la neîncredere și prudență față de alții până la convingerea că cei din jur urmăresc să lezeze. La scala Ostilitate verbală (VE): 6,63; 6,17; 6,66 rezultatele la nivel de grup nu diferă semnificativ față de scala Suspiciune. Manifestarea

ostilității pe cale verbală, a trăirilor negative față de ceilalți confirmă presupunerea că preadolescenții preferă să-și exteriorizeze emoțiile negative strigând, amenințând, înjurând.

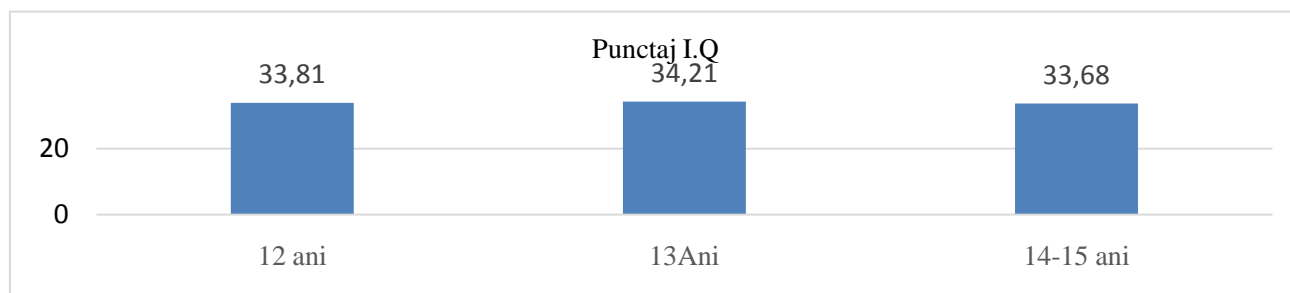
La scalele Atentat (AT): 4,44; 5,23; 4,55 și Iritabilitate (IR): 5,60; 5,19; 5,71 indicii sunt la nivel mediu și sugerează faptul că preadolescenții implică uneori violența fizică reală, folosind-o împotriva altora.

Scoruri scăzute au fost constatate la scala Negativism (NE): 3,31; 3,39; 3,21. La preadolescenții care au obținut scor mai mare la negativism predomină comportamentul opozant față de autoritate, manifestarea refuzului de a coopera, a lipsei de respect și de responsabilitate socială.

Punctajul care diferă la două grupe de vârstă: 12 și 13 ani cu grupa a treia de 14-15 ani este la scala Resentiment (RE). Resentimentul implică gelozia față de alții, adesea la nivel de ură, prezentă la nivel mediu pentru vârsta de 12 și 13 ani: 4,29 și 4,15 și la nivel scăzut la vârsta de 14-15 ani: 3,82.

Punctajul obținut diferă la scala Ostilitate indirectă (IN) la primele două grupe de vârstă (12 și 14-15 ani): 3.63 și 3.56 și al treia grup de vârstă (13 ani): 4.52. IN implică la preadolescenți un comportament subversiv care direcționează ostilitatea îndreptată către ceilalți într-un mod ocolit sau indirect.

În continuare ne-am propus să investigăm dinamica și specificul ostilității pe subgrupe de vârstă pentru preadolescenții de 12 ani, 13 ani și cei de 14-15 ani.

Figura 3. Nivelul general de ostilitate pe grupe, Inventarul de ostilitate A.Buss- A. Durkee.

Frecvența cea mai mare pentru nivelul înalt de ostilitate este constatată la preadolescenții de 13 ani(34,21%), urmează grupul preadolescentului mic de 12 ani(33,81%) și cei de 14-15 ani(33,68%).

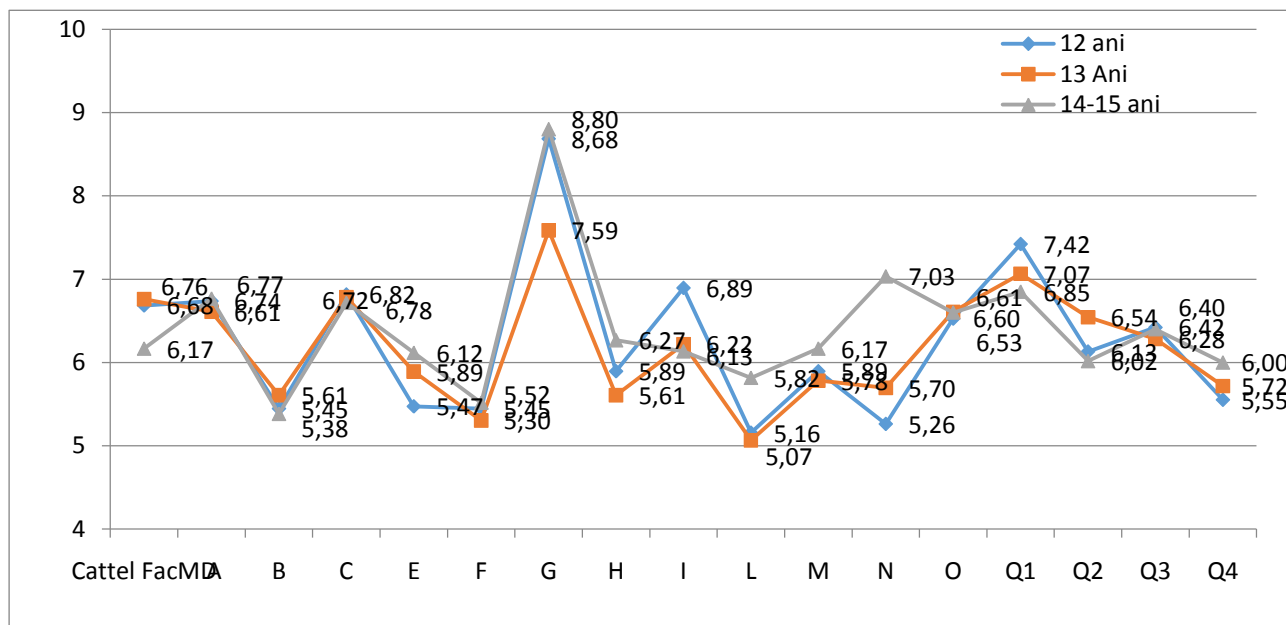
Diferențele procentuale evidențiază la preadolescenții de 12-13 ani manifestări ale unui comportament ostil accentuat, fapt care poate fi explicat prin declanșarea și desfășurarea crizei de la 13 ani, atunci când preadolescenții sunt mai obraznici, mai neascultători, brutali, impulsivi și au o capacitate scăzută de autocontrol. Totodată preadolescenții sunt caracterizați și de comportamentele demonstrative, tendințele de acțiune contrar dorințelor și indicațiilor adulților.

Analiza statistică efectuată prin metoda Kruskal-Wallis, pentru compararea a trei sau mai multe grupuri, indică faptul că există diferență semnificativă în funcție de variabila vârstă la criteriul Ostilitate indirectă (IN) între grupul 2 și 1 și 3 ($p=0.042$).

O altă scala unde am constatat diferențe la cele trei grupe este Atentat AT ($p=0.045$); Observăm diferențe la nivelul mediu ridicat al subiecților din grupul 2 (perioada crizei).

La celelalte scale nu au fost constatate diferențe semnificative statistic între cele trei grupe de vârstă: Nivelul agresivității AQ ($p=0.667$), Nivelul anxietății IQ ($p=0.785$), Scala Negativism NE ($p=0.621$), Scala Resentiment RE ($p=0.247$), Scala Suspiciune SU ($p=0.391$), Scala IR ($p=0.536$), Scala VE ($p=0.498$).

Figura 4. Rezultatele medii, Chestionarul 16 PF Cattell (Forma C), pe scale.

Analizând figura 4 observăm că particularitățile de personalitate (chestionarul 16 PF Cattell) diferă în funcție de variabila vârstă. Notele ridicate la factorul G (8,68 – 12 ani, 7,58 – 13 ani, 8,8 – 14-15 ani) indică o persoană cu un supraeu puternic, conștiincioasă, perseverentă, responsabilă, ordonată, consecventă, atentă la oamenii și lucrurile din jur, respectuoasă, cu bună capacitate de concentrare, care reflectă înainte de a vorbi, care preferă compania celor eficienți, arată onestitate, seriozitate și atenție la regulile de conviețuire.

Următorul factor cu punctaj ridicat la toate vârstele este Q1 (7,42 – 12 ani, 7,06 – 13 ani, 6,85 – 14-15 ani) care exprimă radicalismul și se caracterizează prin: spirit inovator, sesizarea și critica a tot ceea ce este vechi și perimat, libertatea în gândire și acțiune, scepticism și curiozitate față de ideile vechi, capacitatea de a suporta bine inconveniențele și schimbarea, interes pentru probleme intelectuale.

Am constatat nivel înalt la factorul A și C pentru toți preadolescenții, fără diferență între ele: A=6,73, 6,60, 6,76 și C=6,81, 6,78, 6,71. Acest fapt indică la: deschidere, căldură, afectuositate, caracter plăcut, agreabil, arată un caracter stabil emoțional, maturitate, calmitate, blândețe, încredere, adaptabilitate etc.

Factorul pentru care am constatat diferențe semnificative statistic în funcție de variabila vârstă este N. Scoruri joase au fost obținute la vârsta de 12 ani și 13 ani (5,26, 5,69) ceea ce indică un preadolescent direct în comportament, naiv, sentimental, natural, uneori stângaci și neîndemânic. Scorurile înalte la vârsta de 14-15 ani indică un preadolescent perspicace, lucid în opinii, cu un mod de a fi rafinat și subtil, rece, indiferent față de ceilalți, dificil de satisfăcut.

În continuare, prezentăm parțial rezultatele obținute la chestionarul de violență.

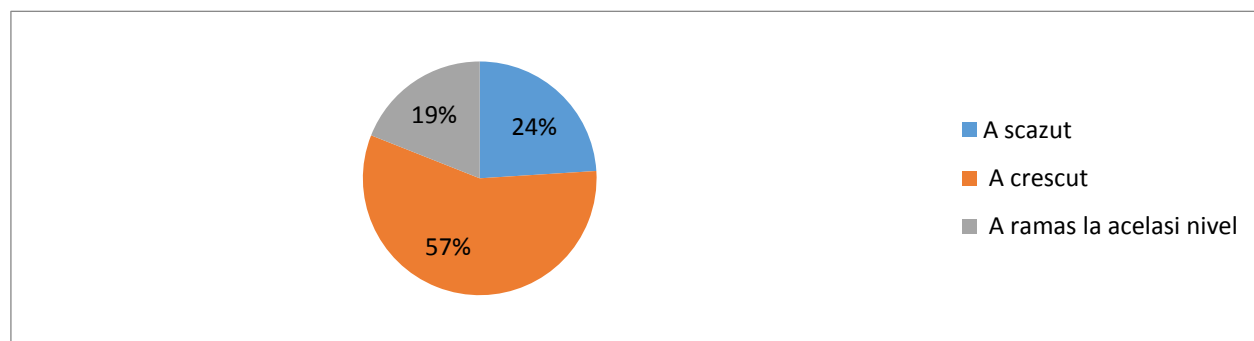

Tabelul nr. 1. Frecvența răspunsurilor la întrebarea „În ce măsură și cât de des după părerea dvs. au loc următoarele caracteristici în interacțiunea dintre profesor-elev în instituția dvs.?”

criteriile	Foarte rar 1	Rar 2	Uneori 3	Des 4	Foarte des 5	Niciodată 6
A. Amenințări în adresa elevilor	34 (24%)	29 (20%)	21 (15%)	7 (5%)	10 (7%)	43 (30%)
C. Izolarea elevilor	19 (13%)	36 (25%)	21 (15%)	10 (7%)	9 (6%)	49 (34%)
D. cerințe exagerate	19 (13%)	33 (23%)	27 (19%)	22 (15%)	12 (8%)	31 (22%)
E. Insulte	23 (16%)	29 (20%)	22 (15%)	12 (8%)	4 (3%)	54 (38%)
F. Critică neîntemeiată sau nefondată	23 (16%)	24(17%)	26 (18%)	11 (8%)	11 (8%)	49 (34%)
G. Caracteristica negativă a elevilor	21 (15%)	36 (25%)	33 (23%)	20 (14%)	6 (4%)	28 (19%)
H. Atitudine demonstrativ negativă asupra elevilor	29 (20%)	24 (17%)	28 (19%)	9 (6%)	4 (3%)	50 (35%)
I. Aplicarea forței fizice în calitate de argument	21 (15%)	17 (12%)	23 (16%)	9 (6%)	8 (6%)	66 (46%)

În unele cazuri preadolescenții au afirmat că, cel mai des se întâlnesc cu trei tipuri de comportament violent – cerințe exagerate (15%), insulte (8 %) și caracteristica negativă a elevilor (14%).

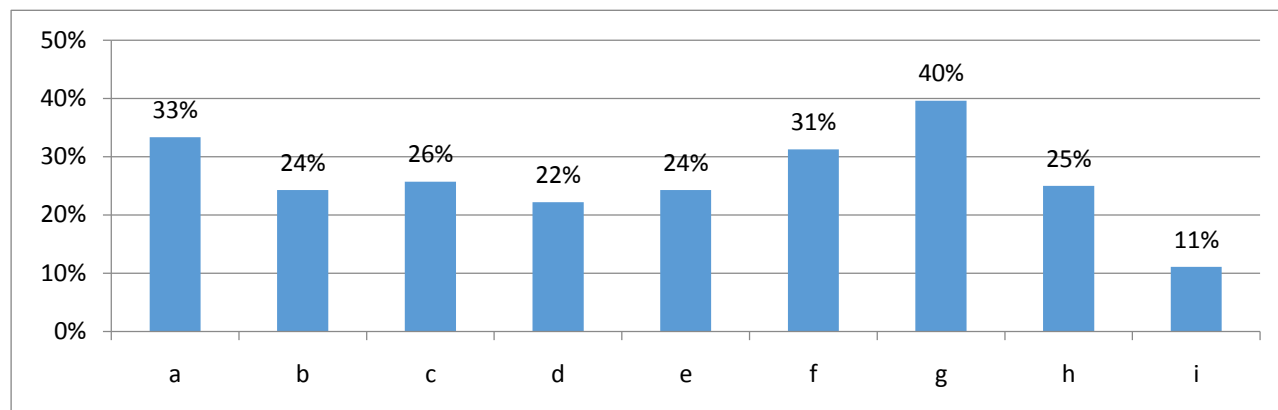
Majoritatea preadolescenților susțin că niciodată nu au fost martori la formele de violență A -Amenințări în adresa elevilor - 43 (30%), C - Izolarea elevilor - 49 (34%), D - cerințe exagerate -31 (22%), E - Insulte - 54 (38%), F - Critică neântemeiată sau nefondată - 49 (34%), G - Caracteristica negativă a elevilor - 28 (19%), H - Atitudine demonstrativ negativă asupra elevilor - 50 (35%), I - Aplicarea forței fizice în calitate de argument - 66 (46%).

Figura 5. Frecvența răspunsurilor la întrebarea „Considerați că agresivitatea la copiii contemporani:”

Majoritatea preadolescenților sunt de părere că agresivitatea la copiii contemporani a crescut (57%), iar 19 % dintre ei consideră că aceasta a rămas la același nivel; 24 % dintre ei susțin, însă, că acest fenomen a scăzut. Frecvența cea mai mare o au răspunsurile în care se menționează creșterea nivelului de agresivitate.

Figura 6. Frecvența răspunsurilor la întrebarea „Care forme de reacții ale cadrelor didactice predomină în conflictele cu elevii?” (Alegeri multiple)

Cele mai frecvente răspunsuri și cu un scor înalt (g - 40 %, a - 33%, și f - 31%) au fost următoarele reacții care predomină în conflictul cu elevii din partea cadrelor didactice:

- g) adresări către autoritatea părinților – 40%
- a) evitarea conflictului – 33%
- f) încercări de a găsi un compromis – 31%
- c) confruntarea (impactul emoțional - strigăte, amenințări) – 26%
- h) căutări de colaborare cu copilul – 25%
- b) confruntarea (aplicare fizică) – 24%
- e) indiferență – 24%
- d) izolarea elevului – 22%
- i) altele – 11%

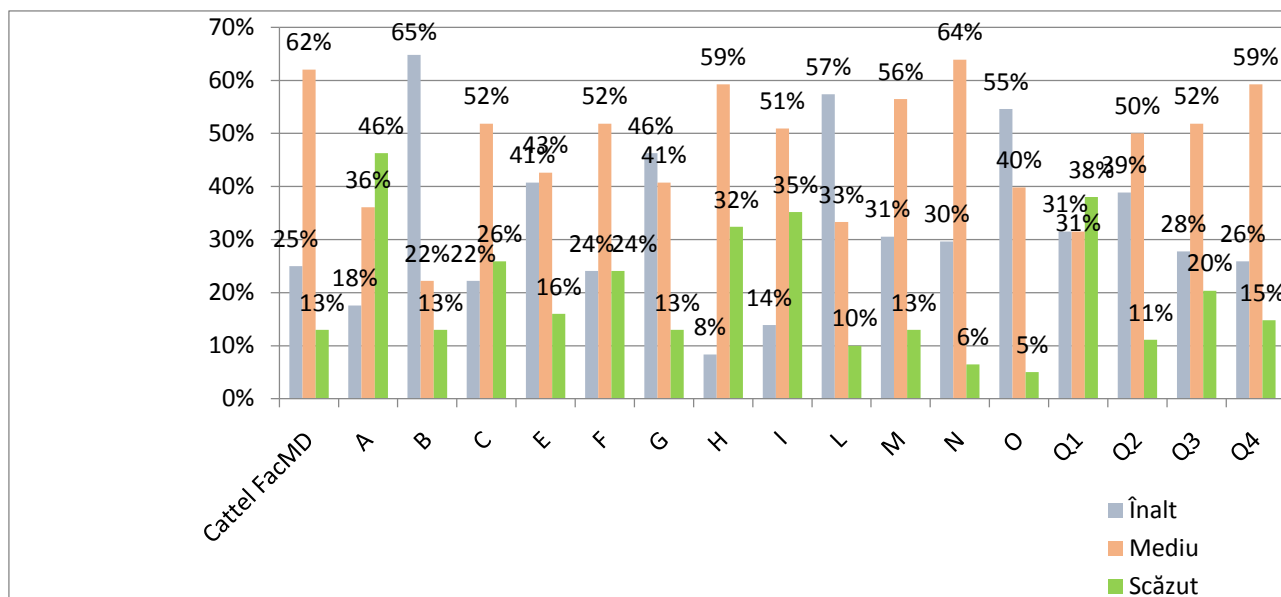
Pentru a verifica ipoteza 2 - unde presupunem existența trăsăturilor specifice de personalitate la subiecții supuși violenței în comparație cu cei care nu sunt supuși violenței - am împărțit toți subiecții în două grupe: grupul 1 – supuși violenței și grupul 2 – subiecți care nu sunt supuși violenței. Grupul 1 (108 subiecți) constă din preadolescenți care au indici mari la următoarele scale: 1.Nivel de agresivitate (AQ); 2.Nivel de ostilitate (IQ); 3.Negativism (NE); 4. Ostilitate indirectă (IN); 5. Atentat (AT); 6. Iritabilitate (IR); 7.Ostilitate verbală (VE).

Ceilalți subiecți au format grupul 2(36 de preadolescenți) care au nivel mediu sau scăzut la scalele enumerate.

Analiza comparativă a rezultatelor ne permite să menționăm că la preadolescenții care au constituit lotul 1 de subiecți, cel mai frecvent se manifestă suspiciunea, resentimentul, negativismul și atentatul.

În continuare, vom efectua analiza statistică comparativă pentru a afla trăsăturile specifice de personalitate a fiecărui grup.

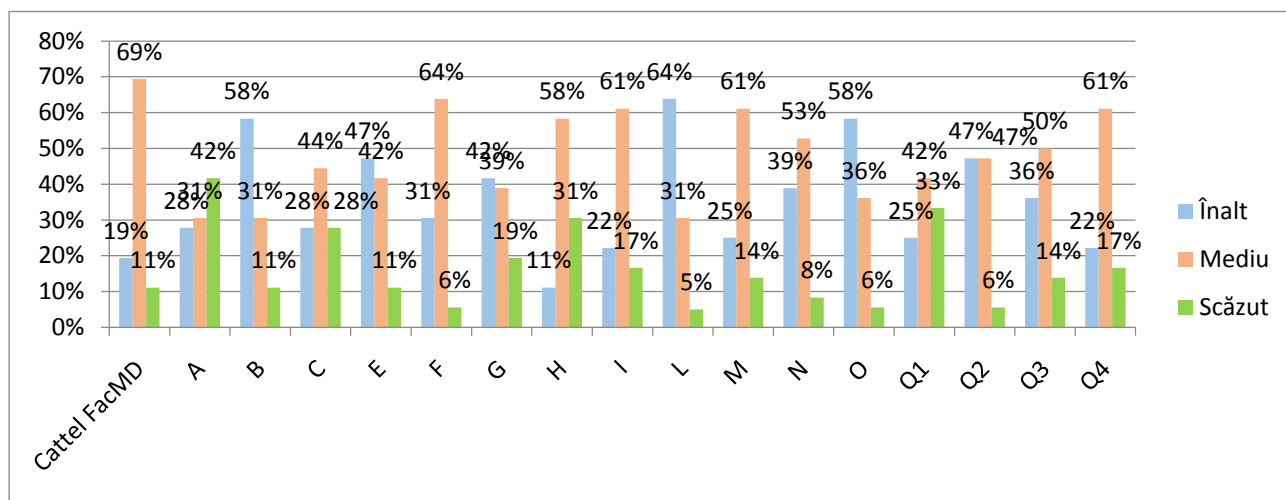

Figura 8. Trăsăturile de personalitate după chestionarul 16 PF Cattell, grupul 1 (supuși violenței).

Analizând figura dată putem menționa că cel mai frecvent întâlnit factor de personalitate cu nivel ridicat la grupul de preadolescenți supuși violenței este factorul B (65%) - nivel intelectual ridicat exprimat de o gândire abstractă dezvoltată (capacitatea de a opera cu noțiuni din ce în ce mai abstracte, de a opera cu simboluri, de a sesiza rapid aspectele esențiale dintre lucruri și fenomene, de a găsi soluții etc.); următorul factor cu nivel înalt este L (57%), subiecții arată suspiciune (bănuiala), rigiditate, interesul față de problemele personale (egoism, egocentrism), dezinteres față de alții, neputință de a lucra în echipă (nu este suportat de către coechipieri datorită atitudinilor acestuia); un alt factor cu nivel ridicat este O (55%). Nota ridicată arată neliniște, agitație, deprimare și tendința de culpabilitate. Asemenea persoane dispun de presentimente și „gânduri negre”. În situații dificile prezintă neliniște infantilă; se simt persecutate și eliminate din grup, incapabile să se integreze; încă un factor a cărui procentaj este la nivel înalt este G (46%). Notele ridicate arată onestitate, integritate morală, perseverență, seriozitate și atenție la regulile de conviețuire. Cei ce fac parte din această categorie sunt exigenți, cu un simț al datoriei și responsabilității ridicat, sunt conștiincioși, moralizatori, preferând tovărășia preadolescenților mai serioși și harnici decât a celor amuzanți.

Rezultatele primite pentru grupul 2 – preadolescenți ne supuși violenței sunt prezentate în continuare.

Figura 9. Trăsăturile de personalitate, grupul 2 (nesupuși violenței).

La grupul 2, la fel pe primele trei poziții constatăm un procentaj înalt la factorii B (58%), L (64%), O (58%). Aceste trăsături sunt specifice pentru vârsta preadolescentă indiferent de variabila studiată. Însă la acest grup de subiecți am evidențiat și alte trăsături specifice de personalitate: E (47%) - nota ridicată indică un comportament expansiv, impulsiv, entuziast, vesel, direct, plin de viață, guraliv, expresiv, legat de grup, spontan în reacții. Alt factor este Q2 (47%) care definește o persoană rațională, capabilă să decidă singură. Asemenea persoane fac opinie separată, fără a arăta dominanța față de alții, nu pentru că nu i-ar simpatiza ci pentru că nu au nevoie de susținerea lor.

Analiza statistică efectuată prin intermediul testului neparametric U Mann-Whitney indică că există diferențe statistic semnificative la următorii factori de personalitate: A ($p=0.042$); G ($p=0.048$); I ($p=0.046$); Q2 ($p=0.050$).

În concluzie, ipoteza a doua, în care presupuneam existența trăsăturilor specifice de personalitate la subiecții supuși violenței a fost confirmată.

Datele obținute, concluziile formulate ne au determinat să organizăm experimentul formativ care s-a axat pe dezvoltarea personalității preadolescentului. În el au participat 24 de elevi, selectați în baza rezultatelor obținute în experimentul constatativ (nivel ridicat de agresivitate). Grupurile, constituite respectând principiul omogenității, au fost formate astfel: 12 elevi în grupul experimental și 12 elevi în grupul de control. Confirmarea omogenității grupurilor a fost demonstrată comparând rezultatele obținute de elevii din grupul experimental și cel de control prin intermediul administrării testului neparametric U Mann Whitney, la care nu s-au constatat diferențe statistic semnificative.

Programul a inclus 12 ședințe de training, realizate de două ori pe săptămână. Timpul alocat fiecărei ședințe a fost cuprins între 60 – 90 de min.

Scopul acestei etape a cercetării a fost: elaborarea și implementarea unui program de intervenții psihologice în vederea diminuării agresivității.

Ipoteza pentru această parte a cercetării: în condiții experimentale special organizate prin implementarea programului formativ se poate dezvolta personalitatea și reduce violența și comportamentele agresive la preadolescenți.

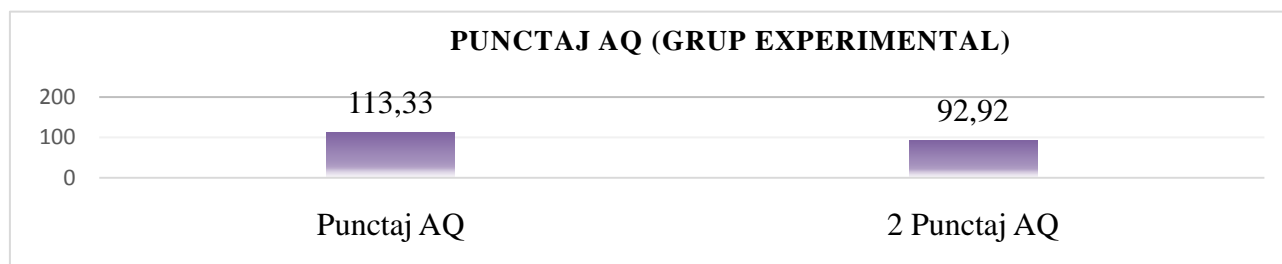
În experimentul de control realizat după programul de intervenții au participat 24 de subiecți: 12 persoane - grupul experimental și 12 - grupul de control.

În experimentul de control au fost realizate trei studii statistice:

1. comparația rezultatelor pentru grupul experimental în pre- și post test;
2. comparația rezultatelor pentru grupul de control în pre- și post test. Aceste comparații sunt realizate prin intermediul testului Wilcoxon;
3. comparația rezultatelor în experimentul de control a grupului experimental și a grupului de control realizată prin intermediul testului U Mann-Whitney.

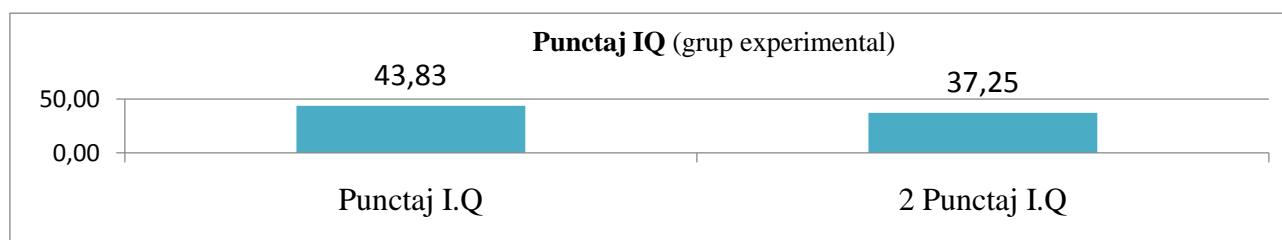
La început vom prezenta rezultatele, analiza cantitativă, prelucrarea statistică a datelor pentru grupul experimental în pre- și post test.

Prelucrarea statistică a fost realizată prin intermediul testului neparametric Wilcoxon W-test pentru compararea grupurilor dependente.

Figura 10. Rezultatele grupului experimental, în pre – și post test, testul de agresivitate Buss & Perry.

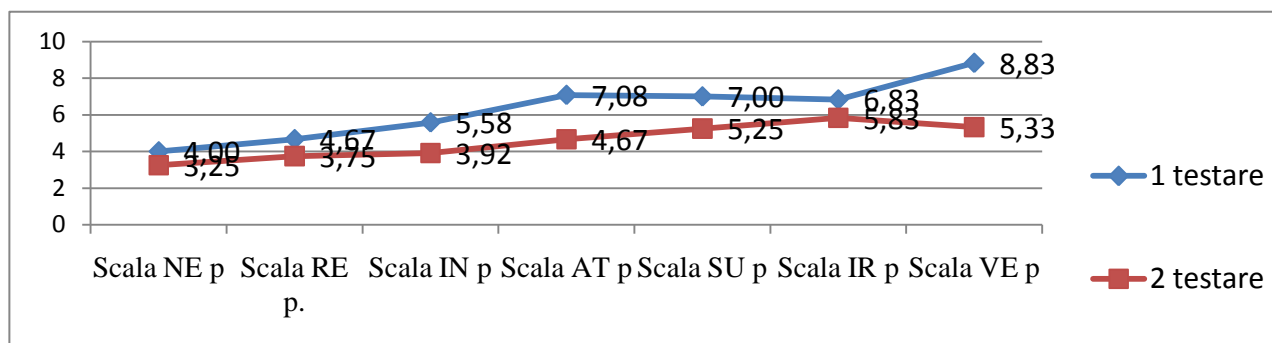
Analiza statistică a demonstrat că există diferențe statistice semnificative între indicii medii a grupului experimental obținuți în experimentul de constatare și experimentul de control pentru criteriul Agresivitate, $p=0,003$. Nivelul agresivității a scăzut drept urmare a realizării experimentului formativ de la 113,33 la 92,92 unități medii, ceea ce este argument în favoarea presupunerii noastre că este posibil în condiții special organizate de influențat și diminuat nivelul de violență și agresivitate la vârsta preadolescentă.

Figura 11. Rezultatele grupului experimental în pre- și post test, indicele general de ostilitate, Inventarul de ostilitate A.Buss - A. Durkee

Analiza statistică a demonstrat că există diferențe statistice semnificative între indicii medii a grupului experimental în experimentul de constatare și experimentul de control pentru criteriul Ostilitate, $p=0,01$. Nivelul ostilității a scăzut în urma efectuării experimentului formativ de la 43,83 la 37,25 unități medii. Din nou putem afirma că presupunerea noastră (ipoteza) că este posibil să reducem din gradul de ostilitate a subiecților se confirmă.

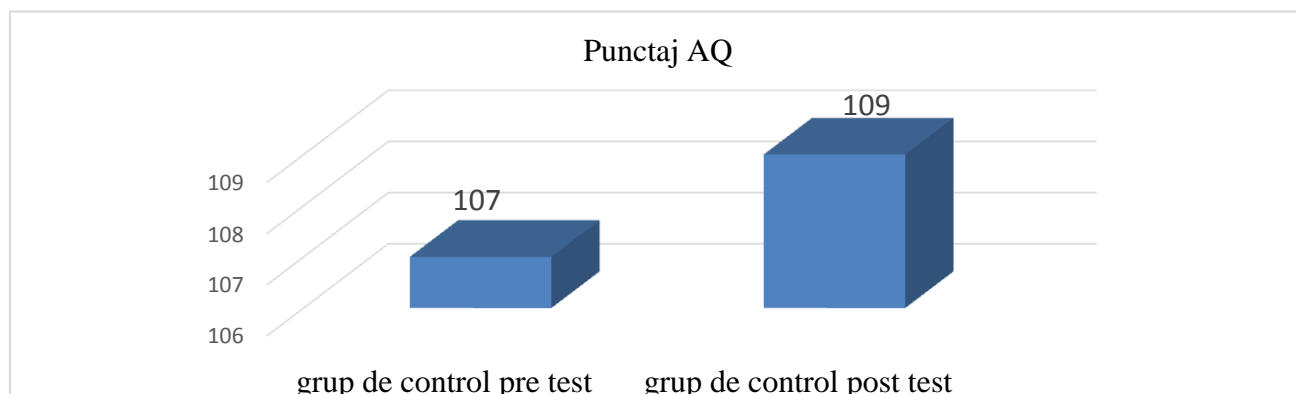

Figura 12. Rezultatele grupului experimental, Inventarul de ostilitate A. Buss- A. Durkee în pre- și post test.

Analizând figura dată observăm dinamica scăderii rezultatelor la factorii ce provoacă comportamentul violent la preadolescenți. La scala negativism în experimentul de constatare media este 4,00 iar în experimentul de control 3,25; scala resentiment în experimentul de constatare 4,67 iar în experimentul de control 3,75; scala ostilitate indirectă în experimentul de constatare 5,58 iar în experimentul de control 3,92; scala atentat în experimentul de constatare 7,08 iar în experimentul de control 4,67; scala suspiciune în experimentul de constatare 7,00 iar în experimentul de control 5,25; scala iritabilitate în experimentul de constatare 6,83 iar în experimentul de control 5,83; scala ostilitate verbală în experimentul de constatare 8,83 iar în experimentul de control 5,33. Deci, constatăm descreșterea rezultatelor cantitative obținute de subiecții din grupul experimental în experimentul de control în comparație cu rezultatele obținute în experimentul de constatare la toate scalele chestionarului dat.

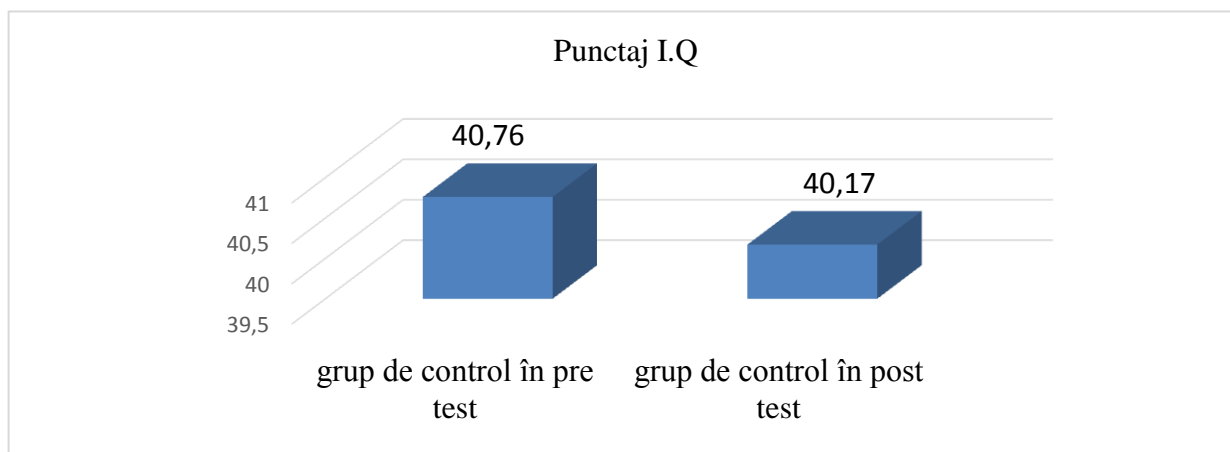
Diferențe statistice semnificative au fost obținute la cinci scale din totalul de șapte: „IN” Ostilitatea indirectă ($p=0,041$), „AT” Atentat ($p=0,005$), „SU” Suspiciune ($p=0,045$), „IR” Iritabilitate ($p=0,034$) și „VE” Ostilitate verbală ($p=0,011$). La două scale nu au fost obținute diferențe statistice semnificative: scala „NE” Negativism ($p=0,064$) și scala „RE” Resentiment ($p=0,068$). La aceste scale constatăm schimbări în rezultatele cantitative. În experimentul de control rezultatele sunt mai mici, însă nu am obținut diferențe statistice semnificative. Analiza efectuată ne permite să concluzionăm că experimentul formativ elaborat și realizat a avut impact pozitiv asupra dezvoltării trăsăturilor de personalitate la subiecții din grupul experimental și la diminuarea violenței acestora.

Comparația a doua realizată de noi este cea dintre rezultatele obținute de subiecții din grupul de control în pre- și post test. Prelucrarea statistică a fost realizată prin intermediul testului neparametric Wilcoxon W-test pentru compararea grupurilor dependente.

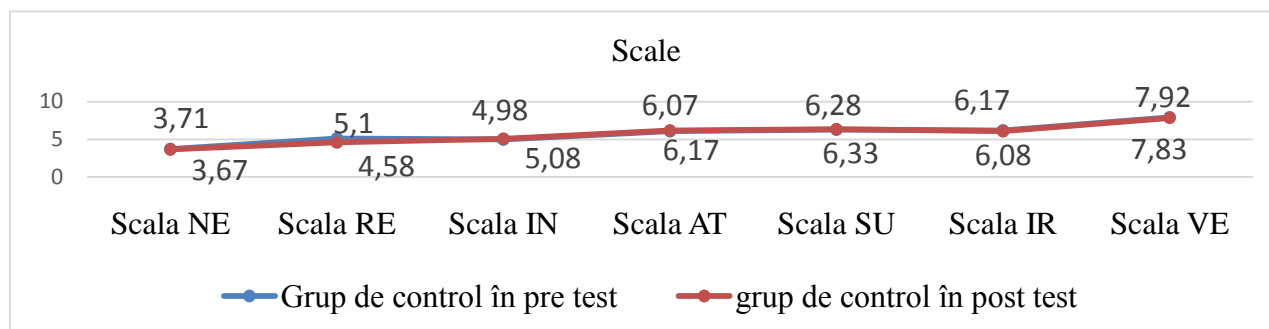
Figura 13. Rezultatele în experimentul de control, grup de control în pre- și post tes, Testul de agresivitate Buss & Perry

Analiza statistică realizată prin intermediul testului Wilcoxon a demonstrat că nu există diferențe statistic semnificative între indicii medii a grupului de control obținuți în experimentul de constatare și experimentul de control pentru criteriul Agresivitate, $p=0,065$. Nivelul de agresivitate s-a păstrat la același nivel înalt: în pre – test 107 și post test 109 unități medii la subiecții din grupul de control.

Figura 14. Rezultatele la Inventarul de ostilitate A.Buss- A. Durkee, experimentul de control, indicele general de ostilitate la grupul de control în pre – și post test

Analiza statistică (testul Wilcoxon) a demonstrat că nu există diferențe statistic semnificative între indicii medii a grupului de control obținuți în experimentul de control, $p=0,072$. Nivelul de ostilitate ca indice general la acest chestionar s-a păstrat la același nivel înalt: în pre – test 40,76 și post test 40,17 unități medii la subiecții din grupul de control. La subiecții din grupul experimental, așa cum a fost arătat mai sus, astfel de schimbări au intervenit. Rezultatul la gradul de ostilitate generală fiind mai mic în experimentul de control pentru acești subiecți. Se confirmă presupunerea noastră (ipoteza) că este posibil să reducem din gradul de ostilitate a subiecților se confirmă.

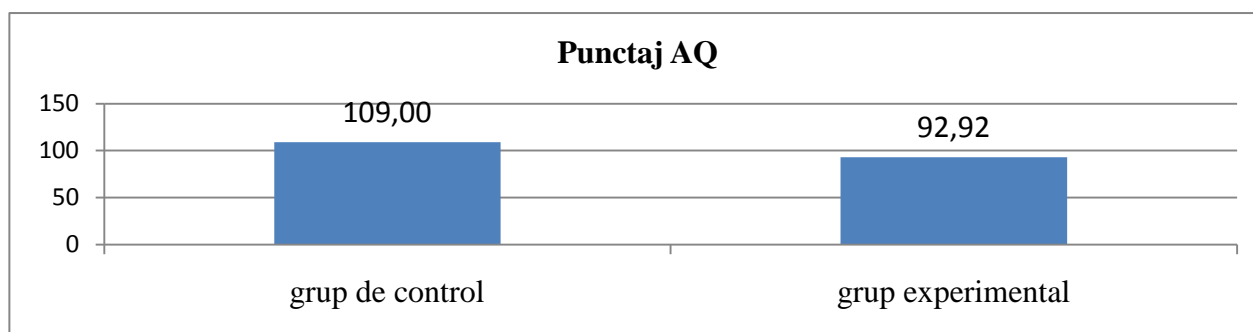
Figura 15. Rezultatele în experimentul de control, Inventarul de ostilitate A.Buss- A. Durkee, grup de control în pre- și post test

Rezultatele nu s-au schimbat semnificativ la preadolescenții din grupul de control în perioada cât a durat programul formativ cu subiecții din grupul experimental. La scala negativism în experimentul de constatare media este 3,71 iar în experimentul de control 3,67; scala resentiment în experimentul de constatare 5,1 iar în experimentul de control 4,58; scala ostilitate indirectă în experimentul de constatare 4,98 iar în experimentul de control 5,08; scala atentat în experimentul de constatare 6,07 iar în experimentul de control 6,17; scala suspiciune în experimentul de constatare 6,28 iar în experimentul de control 6,33; scala iritabilitate în experimentul de constatare 6,17 iar în experimentul de control 6,08; scala ostilitate verbală în experimentul de constatare 7,92 iar în experimentul de control 7,83.

Diferențe statistice semnificative nu au fost obținute nici la o scală pe interiorul acestui chestionar.

Analiza efectuată ne permite să concluzionăm că experimentul formativ elaborat și realizat a avut impact pozitiv asupra dezvoltării trăsăturilor de personalitate a subiecților din grupul experimental și la diminuarea violenței acestora.

Ultima comparație realizată în experimentul de control ține de rezultatele obținute de subiecții din grupul experimental și cei din grupul de control în experimentul de control.

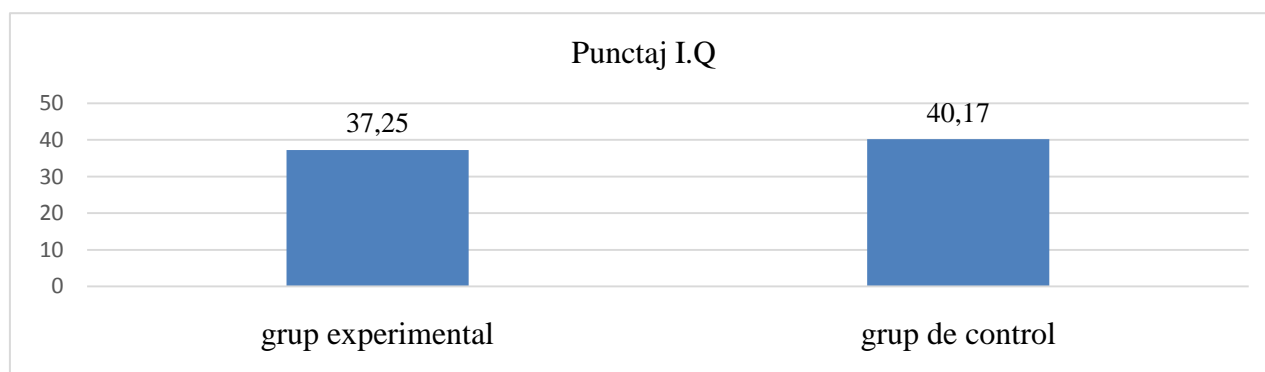
Figura 16. Rezultatele în experimentul de control, Testul de agresivitate Buss & Perry, grup experimental și grup de control

Analiza statistică efectuată prin intermediul testului neparametric pentru eșantioane independente U Mann — Whitney a demonstrat că există diferențe statistice semnificative între indicii medii a grupului experimental și a grupului de control obținuți în experimentul de control pentru criteriul Agresivitate,

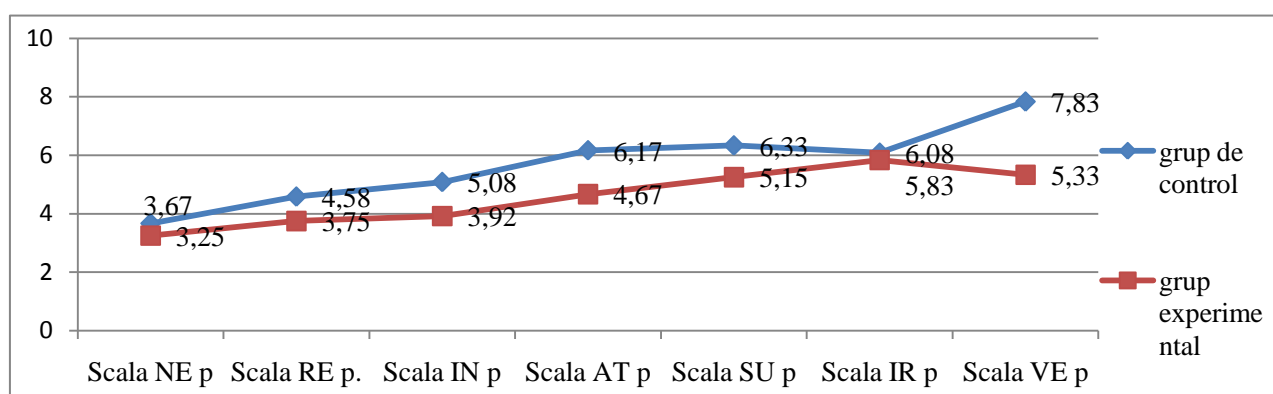
$p=0,022$. Nivelul agresivității la grupul de control este 109 unități medii, iar la grupul experimental a scăzut și este 92,92 unități medii. Astfel, prin realizarea experimentului formativ am reușit să diminuăm din comportamentele agresive și violente ale subiecților din grupul experimental.

Comparația următoare ține de indicele general de ostilitate măsurat prin intermediul inventarului de ostilitate A. Buss - A. Durkee. Grupul de control a obținut un scor mediu de 40,17 iar subiecții din grupul experimental au obținut 37,25 unități medii la indicele general de ostilitate. Constatăm o descreștere a scorului mediu pentru subiecții din grupul experimental la indicele general de ostilitate. Prelucrarea statistică a fost realizată prin intermediul testului neparametric pentru eșantioane independente U Mann – Whitney. Comparația statistică a scos în evidență diferențe statistice semnificative la pragul de semnificație $p=0,042$. Putem afirma că prin intermediul programului nostru formativ am reușit să diminuăm din nivelul general de ostilitate la subiecții din grupul experimental în comparație cu preadolescenții din grupul de control.

Figura 17. Rezultatele la Inventarul de ostilitate A.Buss- A. Durkee, experimentul de control, indicele general de ostilitate la grupul experimental și grupul de control.

Comparația următoare ține de scorurile obținute de subiecții din grupul experimental și cei din grupul de control în experimentul de control la scalele inventarului de ostilitate A. Buss – A. Durkee.

Figura 18. Rezultatele în experimentul de control, Inventarul de ostilitate A.Buss- A. Durkee, grup experimental/grup de control

Analizând figura dată observăm dinamica scăderii rezultatelor pentru subiecții din grupul experimental în comparație cu preadolescenții din grupul de control în experimentul de control la factorii ce provoacă comportamentul violent la preadolescenți. La cinci scale din totalul de șapte am obținut diferențe statistice semnificative.

La scala Negativism pentru grupul experimental media este 3,25 iar la grupul de control 3,67; scala resentiment la grupul experimental 3,75 iar la grupul de control 4,58; scala ostilitate indirectă la grupul experimental 3,92 iar la grupul de control 5,08; scala atentat la grupul experimental 4,67 iar la grupul de control 6,17; scala suspiciune la grupul experimental 5,15 iar la grupul de control 6,33; scalairitabilitate la grupul experimental 5,83 iar la grupul de control 6,08; scala ostilitate verbală la grupul experimental 5,33 iar la grupul de control 7,83. Deci, constatăm descreșterea rezultatelor cantitative obținute de subiecții din grupul experimental în experimentul de control în comparație cu rezultatele obținute de subiecții din grupul de control la toate scalele chestionarului dat.

Diferențe statistice semnificative au fost obținute la cinci scale din totalul de șapte: „RE” resentiment ($p=0,043$); „IN” Ostilitatea indirectă ($p=0,05$), „AT” Atentat ($p=0,033$), „SU” Suspiciune ($p=0,039$), și „VE” Ostilitate verbală ($p=0,003$).

La două scale nu au fost obținute diferențe statistice semnificative: scala „NE” Negativism ($p=0,125$) și scala „IR” iritabilitate ($p=0,077$). La aceste scale constatăm schimbări în rezultatele cantitative, însă fără diferențe statistice semnificative.

Analiza rezultatelor obținute în experimentul de control de subiecții din grupul experimental și preadolescenții din grupul de control ne permite să concluzionăm din nou că intervențiile noastre psihologice realizate au avut un impact favorabil asupra dezvoltării trăsăturilor de personalitate la subiecții din grupul experimental. Nivelul scăzut al rezultatelor la subiecții din grupul experimental în comparație cu preadolescenții din grupul de control indică succesul programului nostru formativ.

BIBLIOGRAFIE

1. ALBU, E. Manifestări tipice ale devierilor de comportament la elevii preadolescenți, Editura Aramis, 2002
2. GRIGORE, A.N. Violența în context educațional. Forme actuale. Editura Universității ”Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2016
3. LORENZ, K. Așa-zisul rău. Despre istoria naturală a agresiunii. Editura Humanitas, București, 1998
4. LOSÎL, E., RACU, I. Organizarea activității psihologului școlar cu preadolescenții. Chișinău, 2016
5. PĂUNESCU, C. Agresivitatea și condiția umană. Editura Tehnică, București, 1994
6. RACU, IG. Problema violenței în psihologie. În: Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistența socială, 2011, Nr 4 (25).
7. RACU, IG. Violența școlară-studiu comparativ. În: Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistența socială, 2013, Nr. 2 (31).

8. RACU, IG. Modalități de diminuare a violenței școlare la preadolescenți. În: Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistența socială, 2016, Nr.3.
9. RACU, IG. Psihodiagnoza. Statistica psihologică. Chișinău, 2017
10. ȘOITU, L., HAVÎRNEANU, C. Agresivitatea în școală. Editura Institutului European, Iași, 2001